

УДК 338.433

Н. Ю. Кривицька
І. В. Степаник**ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЮ КОМЕРЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ РИНКУ ЗЕРНОВИХ**

Проведено дослідження проблеми ефективності управління зовнішньої комерційної діяльності ринку зернових. Ключові слова: ефективність, управління, зовнішня комерційна діяльність, ринок зернових.

Проведено исследование проблемы управления эффективностью управления внешней коммерческой деятельности рынка зерновых. Ключевые понятия: эффективность, управление, внешняя коммерческая деятельность, рынок зерновых..

A study of the problem of management efficiency of the foreign commerce of the grain market. Key words: efficiency, management, foreign commerce, grain market.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах проблема ефективності управління зовнішньою комерційною діяльністю ринку зернових набуває особливого значення.

Потенціал зернового ринку України є великим, проте ситуація, що відбувається сьогодні - введення ліцензування й квотування експорту зерна - є нічим іншим, як ударом по аграрному сектору.

Від такого державного регулювання агропромисловості, насамперед, постраждали сільськогосподарські підприємства різних форм власності, які змушені продавати зерно за заниженими цінами.

Ринок зерна в Україні сьогодні функціонує нестабільно. Дана тема налічує ряд складових аспектів, зокрема необхідність вирішення конфліктів сільгоспвиробників з урядом і трейдерами, встановлення взаємовигідних цін на зерно, проблеми експорту українського зерна закордон, що включає зміни у зв'язку із членством України в СОТ та відновлення Європейською комісією мита на імпорту зерна. Україна є одним з найбільших експортерів зерна в Європі, тому актуальність вирішення даної проблеми є безумовно високою.

Аналіз останніх досліджень. Ключовим питанням ефективності управління зовнішньою комерційною діяльністю ринку зернових, розвитку експорту зерна, квотування ринку зернових, державне регулювання ринку зернових в Україні присвятили свої роботи такі автори, як І. О. Горчиця, А.В. Гордійчук, В. Дружко, Ю. Михайлов, Н. Антонова, Ю.В. Цюмик, О.В. Булюк, В. Бакуменко, В. Князев, Ю. Сурмін, В.І. Бойко, С. Дем'яненко, С. О. Домбровська, В. А. Кадієвський, Н. В. Попрозман, О. В. Калюжна, М. Х. Корецький, В. В. Коровій, В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, В.І. Власов, П.І. Гайдуцький, В.П. Галушко, В.І. Губенко, О.В. Захарчук, В.Н. Зимовець, М.В. Калінчик, А.М. Кандиба, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, І.В. Кобута, М.І. Кучер, М.Г. Лобас, З.П. Ніколаєва, П.Т. Саблук, В.Ф. Сайко, І.О. Соловійов, А.А. Месина, Л.М. Худолій, С.М. Чмирь, В.С. Шовкалюк, О.М. Шпичак.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Проте, як і раніше, надзвичайно важлива проблема ролі ефективності управління зовнішньою комерційною діяльністю ринку зернових. Державного регулювання

зовнішньо комерційних процесів пов'язаних з ринком зернових повною мірою не досліджена, а отже, не може правильно оцінюватися та вирішуватися.

Постановка завдання. Метою статті є пошук шляхів підвищення ефективності управління зовнішньою комерційною діяльністю на ринку зернових, на основі дослідження законодавчої бази, що регулює експортно-імпорتنі операції на ринку зернових.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні на ринок зернових впливають багато негативних зовнішніх факторів, які його гальмують. В зв'язку з чим, необхідне цілеспрямоване втручання уряду і його співпраця з трейдерами, а головне - з виробниками, оскільки сільгоспвиробники так і не навчилися прогнозувати свої дії наперед. З року в рік коливання виробництва зерна в державі відбувається на 40% відносно середнього значення. Тому є необхідним здійснення заходів щодо поліпшення координації зернового ринку урядом та поліпшення планування безпосередньо на підприємствах.

Теперішня система регулювання національного ринку зерна України не є ефективною та не відповідає сучасній конкурентоспроможності національного зернового сектора, вона не враховує зміни у світовому середовищі, які безпосередньо пов'язані із розвитком світової фінансово-економічної кризи і, в свою чергу не пропонує потрібного державного регулювання зернового сектора. Певна пасивність держави звужує переваги національних ринків зерновиробників у конкурентній боротьбі на світовому ринку, в наслідок незабезпечення національних економічних інтересів України.

Можна виділити такі шляхи підвищення ефективності управління експортом зерна:

- ціноутворення на зовнішньому ринку при існуючих сталих конкурентних відносинах;
- розробка стратегії диверсифікації ризиків при збуті зернопродуктів на зовнішньому ринку;
- виявлення перспективних ринків збуту;
- зменшення витрат на вирощування зерна, застосування прогресивних технологій при обробці та сортуванні;
- виробництво оригінального насіння власної селекції для продажу на закордонних ринках збуту;
- визначення оптимального обсягу товару для продажу через кожний конкретний канал збуту;
- збільшення національної доданої вартості у зерновій торгівлі;

Таким чином складовими механізму ефективного управління збутом зерна на зовнішньому ринку, на нашу думку, є:

- підфункція управління комерційною діяльністю на зовнішньому ринку зернових;
- підфункція управління оновленням сортів та технологій вирощування та обробки зерна, з метою зменшення витратності;

- підфункція ціноутворення на зовнішніх ринках зернових;
- вплив державного регулювання ЗЕД на ринку зернових;
- підфункція управління кадровим потенціалом на підприємствах експортерів зерна.

Що стосується управління комерційною діяльністю на зовнішньому ринку, то враховуючи те, що останніми роками стабілізувалися площі під озимими зерновими та збільшився попит на вітчизняне зерно на зовнішніх ринках. Міністерством аграрної політики була започаткована програма «Зерно України 2008-2015». Одним з основних напрямів програми є впровадження заходів, які сприяють підвищенню якості зерна.

Суттєвим елементом комерційної діяльності є збутова політика, роль якої сьогодні значно зростає. Важливість збутової політики обумовлена тим, що необхідно реалізувати споживачу потрібні товари таким чином, щоб комерційний ризик звести до мінімуму, а кожна наступна угода закріплювала позиції підприємства на ринку, посилювала довіру до нього зі сторони партнерів.

Для підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності виробників зерна, розв'язання проблеми виходу їх на зовнішній ринок, минаючи посередницьку ланку, зміцнення їхньої конкурентоспроможності у світовому ринковому просторі, активним гравцем якого прагне стати Україна, необхідно розвивати ринок зерна шляхом інтеграції та кооперації його агентів. Створення в області асоціації експортерів зерна, метою діяльності якої буде забезпечення інтересів своїх членів – товаровиробників, зможе розв'язати існуючі проблеми й підвищити прибутковість зернового господарства. Учасники асоціації зберігають юридичну та господарську самостійність і співпрацюють на принципах взаємних економічних інтересів.

На сучасному етапі зростаюче значення набуває удосконалювання економічних методів внутрішнього управління, заснованих на застосуванні системи маркетингу. Це обумовлено як ростом розмірів і ускладненням змісту і характеру діяльності фірм, так і посиленням труднощів реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. У зв'язку з цим усе більше значення надається розробці глобальної стратегії фірми, заснованої на довгостроковій і стабільній орієнтації виробництва конкретних видів продукції на визначені ринки в широкому колі країн.

Отже, система управління комерційною діяльністю не може бути удосконалена шляхом зміни окремих елементів, а потребує кардинальних перетворень всіх її складових. При цьому необхідно враховувати, що всі елементи комерційної діяльності потрібно розглядати не окремо, а у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. А це можливо лише за допомогою створення комплексної системи управління комерційною діяльністю на основі маркетингу, яка буде здатна швидко реагувати на зміни у внутрішньому середовищі, в повній мірі адаптована до теперішніх умов функціонування і спрямована на досягнення цілей підприємства найбільш ефективним шляхом. Особлива роль тут повинна бути відведена

стратегічним аспектам управління комерційною діяльністю, які визначатимуть довгострокові цілі підприємств на ринку.

Управління комерційною діяльністю повинно включати і комерціалізацію випуску нових сортів та технологій вирощування зерна. Крім того, як окрему функцію пропонуємо виділити "управління оновленням сортів та технологій вирощування та обробки зерна, з метою зменшення витратності". Функція нового сорту проявляється у виробництві продовольчого зерна з новими або поліпшеними споживчими властивостями: підвищеним вмістом білку, у тому числі клейковини, що покращує хлібопекарські якості пшеничного борошна, крохмалю незамінних амінокислот, вітамінів, а також поліпшених показників об'ємної маси, форми, кольору, покупців на це зерно, що збільшують попит. На ринку виділяють зерно цінних і сильних споживчих якостей. Якість зерна його особливі споживчі властивості є одним з базових показників конкурентоспроможності не лише на внутрішніх, але і на світових ринках. Ефективність виробництва зерна нового сорту проявляється в цьому випадку через механізм ціноутворення що забезпечує вищі ціни на зерно "сильне" і "цінне", в отриманні додаткового прибутку на одиницю реалізованої продукції і збільшенні маси прибутку за рахунок стабільного попиту на ринках.

Технологічна функція нового сорту, наприклад озимої пшениці - забезпечення технологічної переваги над конкурентами. Нові сорти роблять вирішальний вплив на технологію і організацію виробництва продовольчого зерна. Окрім високих споживчих властивостей зернова продукція має бути технологічна, т. е. зручна для самих трудомістких операцій по її виробництву, в даному випадку для прибирання зерна.

Технологічна перевага нових сортів, адаптивних до несприятливих умов вирощування проявляється в економії ресурсів (палива при мінімальній обробці ґрунту, засобів захисту рослин). Собівартість продовольчого зерна цієї групи сортів (один з показників ефективності, що робить прямий вплив на формування і отримання прибутку) нижче "стандарту" (контрольного сорту в сортовипробуванні).

Також виникає певна необхідність вирішення таких проблем, як підвищення ККД біокліматичного та сортового потенціалів на основі максимального використання біологічних факторів, що дають змогу підвищувати ефективність засобів хімізації, внесених у мінімально необхідних дозах. Цей підхід до вирішення проблеми мінімізації витрат на вирощування зерна є досить новим, на відміну від інтенсивних технологій, і при вирощуванні зернових культур, а також за результативністю відповідає як вітчизняному, так і світовому рівню. На відміну від існуючих інтенсивних технологій, впровадження яких потребує непомірного для нашого часу ресурсного забезпечення, ресурсоощадливі технології базуються на мінімально необхідному використанні засобів хімізації, а оптимізація умов живлення рослин забезпечується використанням побічної продукції, сидератів, мікробіологічних препаратів та стимуляторів росту.

На сучасному етапі аграрного розвитку широкий спектр існуючих проблем необхідно вирішувати шляхом розбудови ефективної системи ціноутворення. Ціна продукту, що характеризує обсяг потенційного доходу, має забезпечувати надходження виробникам коштів для відновлення функціонуючого капіталу. Методично слід враховувати фактор необхідності відновлення активів при розробці методології визначення цін на сільськогосподарську продукцію. У цьому криється головна проблема сучасних цін, які неадекватні вимогам сьогодення.

Ціноутворення на зовнішньому ринку зернових регулюється такими складовими кон'юктури ринку як попит і пропозиція. Найбільшою проблемою ринку зерна залишається проблема цінової нестабільності, яка, в свою чергу залежить від стабілізації пропозиції на світовому ринку. Зерно – це товар, який реалізується на ринку по оптовим або ринковим цінам. Відповідно до цього повинна проводитися політика регулювання продовольчого ринку, створюючи при цьому економічні передумови для розвитку зернового виробництва в необхідних обсягах.

Щодо державного регулювання в Україні ринку зернових, то воно також є не досконалим.

Держава повинна виступати регулятором продовольчого ринку, а державні виконавчі органи повинні активно виконувати такі функції:

- формувати ринок зернових на основі регіональних особливостей;
- регулювати процес експорту для захисту власних споживачів від дефіциту та подорожчання продукції;
- проводити політику стимулювання товаровиробників щодо збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції;
- здійснювати заходи політики протекціонізму для захисту національного виробника.

Прийнятий 24 червня 2004 року Закон України „Про державну підтримку сільського господарства України” передбачає ринкові засади впливу державного регулювання на структуру та розвиток виробництва та державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Саме цим законом передбачено утворенні Аграрного фонду та організованого аграрного ринку. Особливу увагу потрібно приділити квотуванню зернових.

Інноваційна спрямованість сучасного виробництва, необхідність підвищення його ефективності в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці визначають необхідність формування нових підходів до управління персоналом підприємств експортерів на ринку зернових. Персонал виступає тим невичерпним ресурсом, який дозволяє підприємству вижити в складних економічних умовах, забезпечити досягнення конкурентних переваг, підвищити показники ефективності трудової діяльності. Саме тому в сучасних умовах персонал перетворюється на стратегічний ресурс підприємства, а прагнення до його якнайповнішого використання спонукає до пошуку нових ефективних важелів оптимального управління ним. Це визначає необхідність управління персоналом на основі принципів та методів

стратегічного управління підприємством. При цьому під об'єктом стратегічного управління доцільно розуміти як наявність у підприємства кваліфікованого персоналу, так і сукупні здібності, можливості та досвід персоналу, необхідні для здійснення дій, які забезпечують підприємству стратегічні конкурентні переваги, тобто кадровий потенціал підприємства.

Висновок. Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що ринок зерна України має великий потенціал, про це свідчать ресурсні та кліматичні умови. Проте, на жаль, сьогодні зерновий ринок має багато проблем, які не є вирішеними. Пропонуємо використовувати комплексний підхід для вирішення загальних проблем виробництва, комерціалізації та продажу з використанням усіх складових механізму ефективного управління збутом зерна на зовнішньому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соловійов І.О., Кирилов Ю.Є. Розвиток експорту продукції зернового господарства Херсонської області [Текст] // Економіка АПК. – 2004. – №3.
2. Кирилов Ю.Є. Удосконалення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку зерна [Текст] // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта ‘2005”. Том 92. Економіка АПК. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005.
3. Михайлов Ю. П'ята міжнародна конференція «Зерно Причорномор'я-2008»: Україна напередодні значних подій [Текст] // Пропозиція. - 2008.- №5.
4. Дружко В. В Євросоюзі нашому зерну ввімкнули червоне світло [Текст] // Пропозиція. - 2008. - №11.